

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอทฤษฎีและกรอบแนวคิด ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 การพัฒนาครูกับการวิจัย

ตอนที่ 2 การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

ตอนที่ 3 การวิจัยแบบพหุกรณีศึกษา

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การพัฒนาครูกับการวิจัย

รวีวรรณ ชินะตระกูลและเดือนจิตต์ จิตอารีย์ (2538); สงวน สุทธิเลิศอรุณ (อ้างในโคม บุญต่อ , 2532); ผลการประชุมสัมมนาในระดับชาติ (อ้างถึงในถัดดา เสนาวงษ์, 2532) บ่งชี้ว่า ครูนักวิจัยผู้จัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

1. มีความใฝ่รู้และฝึกปฏิบัติหาวิธีการที่จะพัฒนาหลักสูตรในห้องเรียน หาวิธีการในการพัฒนาการเรียนการสอน
2. มีความรับผิดชอบให้การปฏิบัติหน้าที่ในการสอนอย่างเต็มที่
3. มีลักษณะเป็นนักแนะแนวที่คอยให้คำปรึกษา ให้ความช่วยเหลือและบริการนักเรียนด้านวิชาการ
4. มีความสามารถในการทำการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำผลการวิเคราะห์มาใช้ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน
5. เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน
6. เข้าใจบทบาทของตนเองในการส่งเสริมผู้เรียน
7. มีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการอย่างสม่ำเสมอ

Arends (1994) ได้แบ่งบทบาทในการปฏิบัติการสอนออกเป็น 3 ด้านคือ

1. หน้าที่ของผู้บริหารจัดการชั้นเรียน (The Executive Functions of Teaching) คือ การปฏิบัติหน้าที่ของครูผู้สอนที่เกี่ยวข้องกับ การวางแผนและการดำเนินการการจัดสภาพแวดล้อม

ระบบสังคม และวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้และเป็นแรงจูงใจในการเรียนสำหรับผู้เรียน โดยสนองตอบความสนใจและความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. หน้าที่ของผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน (The Interactive Functions of Teaching) คือการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและนำเสนอเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยครูผู้สอนจะต้องมีวิธีการสอนที่ดึงดูดความสนใจของผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน โดยนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้มากที่สุด และครูต้องรู้จักวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย

3. หน้าที่ของสมาชิกในองค์กรและชุมชน (The Organizational Functions of Teaching) ครูผู้สอนต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ของการเป็นสมาชิกที่สร้างสรรค์ของโรงเรียนและชุมชน ครูจะต้องประสานงานกับผู้ปกครองนักเรียนเพื่อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ครูต้องเป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียนในการร่วมพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานในโรงเรียน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของครูผู้สอนใน 2 ด้านแรก เพราะครอบคลุมบทบาทหน้าที่งานสอนในระดับห้องเรียนของครู

Shulman (1987) กล่าวว่า การปฏิบัติหน้าที่ให้ดีและประสบผลสำเร็จในการเป็นครูผู้สอนนั้น ครูจะต้องเป็นคนที่มีความรู้และความสามารถพื้นฐานใน 6 เรื่อง เป็นอย่างน้อยคือ

1. เนื้อหาสาระในศาสตร์ของวิชาที่สอน เช่นคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ
2. วิธีการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รู้จักและเข้าใจการบูรณาการเนื้อหาจนเกิดความเชี่ยวชาญ
3. หลักสูตรที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียนได้ถูกทาง ครูต้องมีความสามารถนำหลักสูตรส่วนกลาง มาปรับเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสมกับบริบทของการเรียนการสอนและศักยภาพของผู้เรียน
4. ผู้เรียน ครูต้องมีความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติและพัฒนาการของผู้เรียน ตลอดจนความแตกต่างระหว่างบุคคล ภูมิหลังของผู้เรียน เพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด
5. บริบทของการจัดการศึกษา ครูต้องมีความเข้าใจในลักษณะของชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนอันเป็นสภาพแวดล้อมที่หล่อหลอมผู้เรียนเพื่อให้การจัดการศึกษามีความหมายต่อผู้เรียน

6. เป้าหมายและปรัชญาการศึกษาอันเป็นพื้นฐานการศึกษา เพราะเป็นข้อมูลสำคัญที่ชี้ให้เห็นวิสัยทัศน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ดังนั้น ครูผู้สอนควรมีการพัฒนาตนเองเพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการที่ดีในการเรียนรู้และได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากการสอนของครู เพราะการพัฒนาครูก่อให้เกิดการพัฒนางาน พัฒนาแนวความคิด ทำให้เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เข้าใจสังคมและปรับตัวเข้ากับสถานการณ์รอบข้างได้ดี ดังที่ภิญโญ สาร (2526) ได้สรุปความจำเป็นของการพัฒนาครูว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะคนที่มีหน้าที่ปฏิบัติการสอนควรต้องพัฒนาตนเองให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์เพื่อที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทัศนคติ และคุณสมบัติด้านอื่น ๆ ให้แก่นักเรียนเพื่อที่จะเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของชาติซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (2539) ที่เน้นถึงการพัฒนากุศลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาของชาติ เนื่องจากคุณภาพของครูมีความสัมพันธ์โดยตรงกับประสิทธิภาพและคุณภาพของการศึกษา

ประคินันท์ อุประนัย (อ้างใน จารึก ใจผ่อง, 2537) ได้สรุปวิธีการพัฒนาครูเพื่อให้เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพในการทำงาน ดังนี้

1. ครูจะต้องมีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพของตนเองเพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ
2. ครูจะต้องมีการเสริมสร้างทักษะด้านเทคนิควิธี ด้วยการสังเกตการสอนจากเพื่อนครูแล้ว วิเคราะห์เทคนิคการสอนนั้นมาทดลองหรือใช้สอนเท่าที่จำเป็นตามความสามารถของตน
3. ครูจะต้องมีการเสริมสร้างคุณลักษณะกับเจตคติที่ดีในวิชาชีพ ด้วยการปรับปรุงบุคลิกภาพในการสอน รวมทั้งครูจะต้องมีการพัฒนาตนเองด้านสุขภาพจิต การมีมนุษยสัมพันธ์ ความรู้รอบตัว และบุคลิกภาพ เพื่อให้ครูดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

คุรุสภา เป็นองค์กรที่ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครู ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู จำนวน 11 ข้อ คือ (1) ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ (2) ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่เกิดกับผู้เรียน (3) มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ (4) พัฒนาแผนการสอนให้ปฏิบัติได้จริง (5) พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ (6) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถาวร (7) รายงานผลการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างเป็นระบบ (8) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี (9) ร่วมมือกับผู้อื่นในโรงเรียนอย่างสร้าง

สรรค (10) ร่วมมือกับชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และ (11) แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาการเรียนการสอน (คุรุสภา, 2539) เพื่อให้เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติงาน ทำให้ครูเกิดการพัฒนาตนเอง พัฒนาวิชาชีพให้เป็นที่ยอมรับ

คณะกรรมการข้าราชการครู ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูโดยการกำหนดการประเมินการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการเป็นอาจารย์ 3 ว่าจะต้องมีการนำเสนอผลงานทางวิชาการ เช่น การทำคู่มือการสอน การเขียนตำรา การทำวิจัย เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ครูเกิดการพัฒนาตนเองจากการปฏิบัติหน้าที่ เกิดรูปแบบที่ครูสามารถตรวจสอบการทำงานของตนเองเพราะ (สุนีย์ เหมประสิทธิ์, มปป.) ผู้วิจัยได้ปรับปรุงการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความเข้าใจ และสามารถเลือกสภาพการณ์ที่เหมาะสมเพื่อการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

อุทุมพร จามรมาน (2537) ; Arends (1994) ได้ชี้ให้เห็นว่า การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนมีความสำคัญกับการพัฒนาครูคือ ช่วยให้ครูเกิดการพัฒนาความเป็นครูที่มีความเข้าใจนักเรียน เข้าใจการปฏิบัติงาน มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนได้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นฐานความรู้ในการตัดสินใจในการปฏิบัติงานของครูกิจ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้เพราะครูผู้สอนสามารถนำผลการวิจัยที่ได้มาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จ และยังมีประโยชน์ต่อครูที่ปฏิบัติการวิจัยในการใช้เป็นผลงานทางวิชาการเพื่อการขอเลื่อนตำแหน่ง และส่งเสริมครูกิจสู่การเป็นครูมืออาชีพที่มีความเข้าใจผู้เรียน เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทเป็นครูแนวใหม่ ที่มีความสามารถในการจัดการเรียนให้สอดคล้องกับยุคสมัย เพราะครูกิจจะอาศัยข้อมูลจากการทำวิจัย และครูมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีเหตุผลและเต็มศักยภาพ (สำนักงานโครงการพิเศษเพื่อการฝึกหัดครู, 2539) โดยครูมี 5 ฐานะ คือ

1. นักวางแผน โดยการช่วยเหลือนักเรียนให้รู้จักวางแผนการเรียนและวางแผนชีวิตของตนเองอย่างเหมาะสม
2. นักจัดการที่มีความเข้าใจนักเรียนทั้งภายนอกและภายในห้องเรียน
3. นักอำนวยความสะดวก โดยส่งเสริมสนับสนุนให้การเรียนการสอนสนองความต้องการของนักเรียน

4. นักวิจัย ที่นำผลการวิจัยมาใช้ทำให้นักเรียนเติบโตเต็มศักยภาพได้ด้วยตนเอง ตลอดจนสร้างองค์ความรู้ใหม่

5. นักสอน ที่เน้นการชี้แนะเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดวิธีการเรียนรู้

การทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนยังช่วยให้ครูนักวิจัยสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีลักษณะส่งเสริมการศึกษาเพื่อสร้างสรรคสำหรับผู้เรียนหรือการศึกษาเพื่อสร้าง (Empowering Education) เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจเองอย่างชาญฉลาด เพื่อสร้างนักประชาธิปไตย ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้เป็นผู้ลงมือทำเพื่อให้ได้ความรู้ที่ทันสมัย กระบวนการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม (โกวิทย์ ประวาลพฤกษ์, 2541) โดยอาศัยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอน คือผู้เรียนเป็นแกนกลางในการกระทำกิจกรรม ครูผู้สอนมีหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและคอยส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรมและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นวิธีการส่งเสริมผู้เรียนให้รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม เพราะเป็นกิจกรรมที่ครูคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ ซึ่งแตกต่างจากการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง ที่ผู้เรียนเป็นเพียงผู้ร่วมกิจกรรมเท่านั้นทำให้ขาดการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน (กรมวิชาการ, 2525)

โดยสรุป การทำงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนทำให้ครูนักวิจัยได้ประโยชน์อย่างมากทั้งประโยชน์ต่อตนเอง ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต่อนักเรียน ทำให้ครูมีความเข้าใจหลักสูตร เข้าใจนักเรียน เข้าใจบริบท เลือกวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและมีวิจารณญาณ และทำให้ครูนักวิจัยสามารถพัฒนาตนเองสู่การเป็นครูมืออาชีพได้

ตอนที่ 2 การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom action research)

การวิจัยปฏิบัติการ (Action research)

ทิสนา แคมมณี (2540); Camre (1983 อ้างถึงใน Sheldon and Allain, 1987); Hammersly (1993) ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการไว้ว่า หมายถึง การค้นคว้าหาความรู้หรือคำตอบที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในเรื่องและบริบทที่เฉพาะเจาะจง โดยผู้วิจัยเป็นผู้ลงมือปฏิบัติการวิจัยด้วยตนเอง

โดยมีเป้าหมายที่การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ผลการวิจัยไม่สามารถที่จะนำไปสรุป อ้างอิงในบริบทอื่นได้ ลักษณะสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการ คือ

1. นำมาใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ (practical) และตรงกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในโลก การทำงานซึ่งประชากรที่จะศึกษาอาจเป็นนักเรียนในชั้นเรียน กลุ่มเพื่อนร่วมงานหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงาน

2. ข้อค้นพบที่ได้จะให้ลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบในการแก้ปัญหาหรือวิธีการพัฒนาที่ดีกว่าสิ่งที่ทำอยู่ และมีลักษณะข้อค้นพบที่มาจากข้อมูลเชิงประจักษ์

3. มีลักษณะยืดหยุ่น (flexible) และปรับปรุงได้ (adaptive) คือยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้

4. เป้าหมายของการวิจัยจะมุ่งไปที่ข้อค้นพบที่ได้จากสถานการณ์เฉพาะมากกว่าที่จะสรุป พาดพิงไปสู่สถานการณ์อื่น (ทวิวิสัย ปิศาจานนท์และสุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม, มปป.)

การวิจัยปฏิบัติการเริ่มนำมาใช้ทางการศึกษาในครั้งแรกในปี 1953 โดย Corey นักวิจัยแห่ง คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ได้นำการวิจัยปฏิบัติการมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพ ของโรงเรียนและใช้ผลที่ได้พัฒนาการเรียนการสอนของครูผู้ดำเนินการวิจัย เพราะ Corey พบว่า ความรู้ที่สำคัญในการปฏิบัติงานของครูได้จาก ประสบการณ์การทำงานของครู แม้จะมีรายงาน การวิจัยมากมายที่เกี่ยวข้องกับการสอนนอกเผยแพร่และมีการประชุมทางวิชาการเพื่อการพัฒนา วิชาชีพครูก็ตามแต่ครูยังมีพฤติกรรมการสอนแบบเดิมหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงน้อย ต่อมาในช่วงปี 1955 - 1970 Elliott กับ Adelman ได้มีการนำการวิจัยปฏิบัติการมาใช้ในการพัฒนาการจัดการ เรียนการสอนของครูโดยการสนับสนุนของมูลนิธิฟอร์ด

แนวคิดเดิมในการพัฒนาครูคือ การให้ครูพัฒนางาน พัฒนาตนเองในฐานะเป็นผู้บริโภค งานวิจัยจากงานวิจัยของนักวิจัยภายนอกทำให้ครูไม่เข้าใจและไม่สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ Cross (1987 อ้างถึงใน Sheldon and Allain, 1987) ทำให้ ครูเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนน้อยเพราะการฝึกปฏิบัติ การคิด และการตัดสินใจของ ครูเป็นข้อมูลที่ไม่ตรงกับปัญหา ไม่ตรงกับความสนใจ และไม่ตรงกับประสบการณ์การทำงาน Buchman, Tye and Tye และ Zahorik (1984 อ้างถึงใน Sheldon and Allain, 1987) และ Zahorik กล่าวไว้ว่า เหตุผลของการไม่ใช้งานวิจัยนั้นเป็นเพราะงานวิจัยที่ได้จากนักวิจัยการศึกษาเป็นงาน วิจัยที่ไกลตัว ครูขาดความรู้และประสบการณ์ในการทำความเข้าใจงานวิจัย ทำให้ไม่สามารถนำผล

การวิจัยมาใช้พัฒนางานของครูได้ ดังนั้นในการพัฒนาความรู้จะต้องมาจากคนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติงาน

สำหรับการวิจัยปฏิบัติการในประเทศไทย โดยมีครูเป็นนักวิจัยหรือเรียกว่าการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนนั้นเกิดขึ้นเพราะความต้องการในการพัฒนาวิชาชีพครู เป็นความต้องการที่จะค้นหาแนวทางในการพัฒนาการเรียนของนักเรียนโดยให้ครูเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคการวิจัย โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาชีพครูคือ คุรุสภา สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและกระทรวงศึกษาธิการ ได้วางนโยบายและมาตรการในพัฒนาเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาและมาตรฐานทางวิชาชีพ โดยการเน้นให้ครูปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการ การศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยวิธีการที่จะพัฒนาความรู้และทักษะการสอนนั้นมีหลายวิธีและวิธีการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนที่มีครูเป็นนักวิจัยเองกำลังได้รับความนิยมเพราะเป็นตัวอย่างระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติงานในโรงเรียนทำให้ครูใช้ผลการวิจัยได้โดยตรง (อุทุมพร จามรมาน, 2537)

Cross (1987 อ้างถึงใน Sheldon and Allain, 1987); McNiff (1993) กล่าวว่า การใช้การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเป็นการพัฒนาการสอนของครูทุกระดับ ช่วยให้ครูตัดสินใจได้อย่างถูกต้องในการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน การเป็นครูนักวิจัยช่วยพัฒนาครูไปสู่การเป็นครูมืออาชีพและเป็นการประเมินตนเองในการปฏิบัติงานในห้องเรียนได้ด้วย

จะเห็นได้ว่า การทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติในการใช้ผลการวิจัยเป็นแนวในการแก้ปัญหาในชั้นเรียน ทำให้เกิดการพัฒนาคำรู้ความสามารถเพิ่มทักษะในการปฏิบัติงาน และเป็นข้อมูลในการพัฒนาวิชาชีพ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาครูรวมทั้งตัวครูเองควรให้ความสำคัญกับการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนให้มากขึ้น

ลักษณะและความหมายของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เป็นวิธีการวิจัยทางการศึกษาประเภทหนึ่งที่ครูผู้สอนใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนในความรับผิดชอบการสอนของตนเองเพื่อปรับปรุงคุณภาพกระบวนการเรียนการสอน เป็นวิธีการวิจัยที่ทำความเข้าใจไปกับการปฏิบัติงานไม่สามารถแยกได้อย่างชัดเจน

อุทุมพร จามรมาน (2537) ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนไว้ว่า เป็นการแสวงหาคำตอบโดยครูอยู่ในสถานการณ์ของการศึกษา เพื่อปรับปรุงแนวความคิดเชิงเหตุผล และความถูกต้องของ (ก) สภาพการณ์ที่คนเกี่ยวข้อง (ข) ความเข้าใจของครูในสิ่งที่ประพฤติกปฏิบัติ และ (ค) บทบาทที่คนเกี่ยวข้อง

สุวัฒนา สุวรรณเขตนิกม (2538, 2538ก) ได้ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนว่า เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้อันเป็นความจริงที่เชื่อถือได้ในเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้นักเรียนในบริบทของชั้นเรียน โดยมีครูเป็นนักปฏิบัติการวิจัย และใช้นักเรียนเป็นกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนช่วยให้ครูทำงานอย่างเป็นระบบ มีความเข้าใจงาน สามารถเลือกแนวทางที่มีเหตุผลและสร้างสรรค์ในการตัดสินใจได้อย่างมีคุณภาพ เพราะครูนักวิจัยมีระบบการคิดที่ผ่านการใคร่ครวญช่วยให้ได้ตัวบ่งชี้ที่เป็นรูปธรรม เกิดความสุขในการทำงาน และที่สำคัญคือ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ครูเกิดการเรียนรู้หรือมีนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์กับการจัดการเรียนการสอน ทำให้ครูเกิดการพัฒนาตนเอง

ทิตนา แคมมณี (2540) ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนไว้ว่า หมายถึง การวิจัยในบริบทของชั้นเรียนและมุ่งนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนของตน เป็นการนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาครู ให้ไปสู่ความเป็นเลิศและมีความเป็นอิสระทางวิชาการ

Foshay (1994) กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเป็นวิธีการสำรวจปัญหาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน จากการที่ครูผู้สอนเป็นนักวิจัยหรือผู้ดำเนินการวิจัยเอง จึงส่งผลให้ครูมีทักษะ มีความรู้ใหม่ในการจัดกิจกรรมการเรียน ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความสามารถในการคิด วิเคราะห์จนเกิดความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นจนหาแนวทางแก้ไขได้สำเร็จ ทำให้เป็นคนที่มีความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในวิชาชีพครู

ดังนั้นการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน คือ การสำรวจปัญหาและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน โดยการสร้างและพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนการสอนและทำการทดลองกับนักเรียนในความรับผิดชอบงานสอนของครู ทั้งกระบวนการวิจัยและผลของการวิจัยได้ถูกนำมาปรับปรุงการปฏิบัติงานสอนในชั้นเรียนของครู จากการที่ครูผู้สอนเป็นนักวิจัยหรือผู้ดำเนินการวิจัยเอง จึงส่งผล

ให้ครูมีทักษะ มีความรู้ใหม่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์จนเกิดความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นจนหาแนวทางแก้ไขได้สำเร็จ ทำให้เป็นคนที่มีความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในวิชาชีพครู

กระบวนการและขั้นตอนในการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

นักการศึกษาและนักวิจัยหลายท่าน ได้สรุปกระบวนการและขั้นตอนการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนไว้ดังนี้

Cohen and Manion (1986) ได้กล่าวถึงกระบวนการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครู ว่ามี 8 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหาและการประเมินปัญหา ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติงานในทุก ๆ วันของครู
2. การตกลงเสนอแนวทางการวิจัยในระหว่างกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ครู นักวิจัยที่ปรึกษา และผู้ที่ให้การสนับสนุน เพื่อเสนอโครงการทำวิจัย การกำหนดปัญหาการวิจัยให้ชัดเจน การกำหนดเหตุผลการทำวิจัย ขั้นตอนการดำเนินงาน
3. การทบทวนวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัย เพื่อการกำหนดวัตถุประสงค์กระบวนการ
4. การกำหนดวัตถุประสงค์ ตั้งสมมติฐานการวิจัย
5. การเลือกวิธีดำเนินการวิจัย
6. การประเมินวิธีการดำเนินการวิจัยจากข้อ 5 ที่เป็นไปได้ เพื่อการบรรลุผลสำเร็จในการทำงาน
7. การดำเนินการตามวิธีการที่คัดเลือก คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล
8. การแปลผล สรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัย

Arends (1994) ได้กล่าวว่า กระบวนการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนมี 3 ขั้นตอนคือ

1. การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัย
2. ใช้ข้อมูลที่ได้ในการคัดเลือกวิธีการวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ ใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3. ร่วมกันเสนอแนวคิดกับกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้รู้เพื่อตัดสินใจเลือกใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะใช้ในห้องเรียนต่อไป

เขาวภา เจริญบุญ (2537) ได้สรุปกระบวนการและขั้นตอนในการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ว่ามีลักษณะที่คล้ายคลึงกับกระบวนการและขั้นตอนของการวิจัยทางการศึกษาโดยทั่วไป มีบางส่วนเท่านั้นที่แตกต่างกัน และได้เสนอว่ากระบวนการและขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนมี 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเลือกและการกำหนดปัญหา
2. การกำหนดและการนิยามตัวแปรในการวิจัย
3. การควบคุมความคลาดเคลื่อนในการวิจัย
4. การออกแบบการวิจัย
5. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
6. การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายข้อมูล
7. การเขียนโครงการวิจัย
8. การเขียนรายงานการวิจัย
9. การเผยแพร่ผลงานวิจัยและการใช้ประโยชน์จากการวิจัย

น. วิรัช วรรณรัตน์ (2537) ได้สรุปขั้นตอนการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา
2. การนิยามปัญหา
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. การสรุปผลการวิจัยและการรายงานผลการวิจัย

ซึ่งกระบวนการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนมีรูปแบบทำนองเดียวกับการวิจัยทางการศึกษา คือ การกำหนดปัญหา ตั้งสมมติฐาน ดำเนินการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอทั้งปริมาณและคุณภาพในการสรุปผลวิจัย สิ่งที่แตกต่างกันประการสำคัญ คือการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนมีบริบทที่เฉพาะเจาะจงมากกว่า ซึ่งครูผู้สอนและนักเรียนเป็นผู้ทำวิจัยและเป็นผู้ให้ข้อมูล และผลที่เกิดขึ้นนำไปใช้ประโยชน์ได้เฉพาะกลุ่มผู้เรียน

สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม (2538ก, 2538ข, 2538ค) ได้เสนอโปรแกรมการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา ที่มีการวิจัยอย่างน้อย 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ และทางเลือกในการจัดการเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการศึกษาในระยะแรกควรเป็นเอกสารต่าง ๆ รวมถึงการสำรวจข้อมูลพฤติกรรมในห้องเรียนและโรงเรียน นอกจากนี้อาจใช้วิธีการวิจัยจากการศึกษารายกรณี

ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเพื่อสร้างและทดลองนวัตกรรมของการเรียนการสอน ซึ่งเป็นผลการศึกษาทางเลือกจากการวิจัยในระยะที่ 1 ทางเลือกนี้อาจเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบใหม่หรือใช้นวัตกรรมเข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรม นักวิจัยจะสร้างเครื่องมือหรือนวัตกรรมที่จะใช้ในการพัฒนาแล้วศึกษาคุณภาพของวิธีการหรือนวัตกรรมใน 2 ลักษณะ คือ

1. พัฒนาความเหมาะสมตามเหตุผล อาจขอความช่วยเหลือจากเพื่อนครูหรือผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณา
2. เป็นการทดลองใช้วิธีการหรือนวัตกรรมสอนนักเรียน ซึ่งการนำมาใช้เป็นแบบอนุกรมเวลา

ระยะที่ 3 เป็นระยะที่ครูนักวิจัยต้องการพิสูจน์ความจริงที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับผลของวิธีการหรือนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นมาต่อการเรียนของนักเรียน ขั้นการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยจะมีกลุ่มควบคุมและมีการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนต่าง ๆ มากขึ้น

จากการศึกษาเอกสารข้างต้น สรุปได้ว่ากระบวนการและขั้นตอนในการทำการวิจัยในชั้นเรียนที่สำคัญมี 7 ขั้นตอน คือ

1. การเลือกและการกำหนดปัญหา ครูนักวิจัยหรือผู้ที่ทำวิจัยในชั้นเรียนต้องมีความรู้เกี่ยวกับ แหล่งของปัญหา ประเภทของปัญหา หลักเกณฑ์ในการกำหนดปัญหา เพราะถ้าครูนักวิจัยหรือผู้ที่ทำวิจัยมีความรู้และได้ปฏิบัติในการกำหนดและเลือกปัญหาได้ถูกวิธี จะทำให้สามารถเลือกปัญหาได้ดีและสะดวกต่อการทำวิจัยในชั้นต่อไป
2. การกำหนดและนิยามตัวแปรในการวิจัย การกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. การดำเนินการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยการออกแบบการวิจัยทั้ง 3 แบบ คือการออกแบบการวัด (measurement design) การออกแบบการสุ่มตัวอย่าง (sampling design) และการออกแบบการวิเคราะห์ (analysis design)
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยในชั้นเรียนเป็นการวิจัยที่ทำโดยครูผู้สอนหรือครูภายในโรงเรียน มีประชากรที่ใช้ศึกษาคือนักเรียนในชั้นเรียนหรือในโรงเรียน ครูผู้ทำวิจัยจึงใช้นักเรียนได้

ทั้งหมดโดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง ดังนั้นการทำวิจัยในชั้นเรียนครูนักวิจัยสามารถเก็บข้อมูลในขณะทำการสอนได้

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมาย
6. การสรุปผลการวิจัย
7. การนำเสนอผลงานวิจัยและการเผยแพร่ผลงานเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

ตอนที่ 3 การวิจัยแบบพหุกรณีศึกษา (Multicase Study)

การวิจัยแบบพหุกรณีศึกษา เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดระบบของข้อมูลจากกรณีตัวอย่างในการวิจัยตั้งแต่ 2 กรณีตัวอย่างขึ้นไป เพื่อที่จะทำความเข้าใจสิ่งที่ต้องการศึกษาได้อย่างลึกซึ้ง และสามารถที่จะนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับบริบทที่ใกล้เคียงได้มากขึ้น (Bogdan and Biklen, 1992) เพราะการวิจัยแบบพหุกรณีศึกษาเป็นวิธีการวิจัยที่ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสมบูรณ์มากขึ้นกว่าการวิจัยรายกรณี ที่ต้องการข้อมูลที่มีความลึกซึ้งมากกว่าครอบคลุมบริบท ซึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพทั่ว ๆ ไปนั้น สนใจลักษณะของข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม มองภาพรวมของปรากฏการณ์ ความรู้สึกนึกคิด จิตใจ เน้นการศึกษาติดตามแบบเจาะลึก โดยที่นักวิจัยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในบริบทการวิจัยนั้น ๆ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ผลการวิจัยที่ได้มีจุดอ่อนในการสรุปอ้างอิงสู่บริบทการวิจัยอื่น ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพหุกรณีศึกษา

การวิจัยแบบพหุกรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบหนึ่งซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะที่สำคัญคือ (นิตา ชูโต, 2540)

1. เป็นการวิจัยในสภาพเป็นธรรมชาติของปัญหาที่เกิดขึ้นจริง โดยไม่มีการจัดกระทำ ควบคุมหรือปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ให้ผิดแปลกแตกต่างไปจากที่เคยเป็นอยู่
2. ผู้วิจัยใช้วิธีค้นคว้า สรุปข้อความจริงด้วยตรรกะแบบอุปนัย (induction) คือ ไม่มีข้อคดลงเบื้องต้นมาก่อนเกี่ยวกับสภาพการณ์ที่เข้าไปศึกษา แต่จะสังเกตเฝ้าดูเหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วจึงสร้างรูปแบบ การสรุปข้อความรู้ความเข้าใจจากข้อมูล ซึ่งหมายถึงว่านักวิจัยจะต้องเข้าไปใกล้ชิดติดกับสภาพปัญหาด้วยตนเอง ทำความรู้จักกับบุคคลโดยตรง สร้างความสัมพันธ์กันจนเกิดความไว้วางใจยอมเปิดเผยข้อมูลความรู้สึกความลับต่าง ๆ ฯลฯ การเข้าไปใกล้ชิดติดกับสถานที่ บุคคลและข้อมูลต่าง ๆ จะทำให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง

3. มองภาพรวมรอบ ๆ ด้าน (holistic perspective) ผู้วิจัยเน้นการเข้าใจภาพรวมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการมองสภาพการณ์ ความเกี่ยวข้องต่าง ๆ ในบริบท ความซับซ้อนและความแตกต่างแตกต่างของความคิด ความประพฤติกของบุคคล ฯลฯ ไม่ใช่มองหรือศึกษาเป็นส่วน ๆ แยกออกจากกันแต่จะศึกษาในภาพรวมเพื่อทำความเข้าใจแต่ละส่วนในภาพรวม

4. เน้นข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพ คือข้อมูลมีความละเอียดครอบคลุม ครบถ้วน ซึ่งมีทั้งการพรรณนาเกี่ยวกับข้อมูลด้านคุณภาพซึ่งแงงนับไม่ได้ เจาะลึก มีมุมมองด้านต่าง ๆ ของบุคคล การอ้างคำ ภาษาพูดตรงและประสมการณ์ตรงของบุคคลต่าง ๆ ที่ให้ข้อมูล เป็นการให้ข้อมูลในทุกด้านและทุกมุม รวมทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพที่แงงนับได้เช่นกัน

5. เน้นกระบวนการพลวัต (dynamic) เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นของส่วนบุคคลและวัฒนธรรมส่วนรวม หรือจากการศึกษารายกรณีเฉพาะก็ตาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจ “สภาพการณ์” หรือ “กรณี” อย่างลึกซึ้ง

6. เน้นเกี่ยวข้องกับบริบท (contextual) จาก สถานที่ เวลา แง่มุมทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ เป็นผลสืบเนื่องไปยังความหมาย การตีความเกี่ยวกับ “ความจริง” ดังนั้นจึงไม่สามารถนำไปอ้างอิงกับบริบทอื่นที่แตกต่างกัน

7. เน้นความจริง ความแตกต่าง เฉพาะเรื่อง เฉพาะกรณีที่ศึกษา เกี่ยวกับรายละเอียดที่เป็นพิเศษของสิ่งที่ศึกษา ซึ่งอาจจะวิเคราะห์ผลร่วมได้ถ้ามีการศึกษาหลาย ๆ แห่ง และหลายกรณี

8. คุณภาพของผู้วิจัย คือนักวิจัยต้องมีความสามารถ ความชำนาญในการเก็บข้อมูล มีประสบการณ์และมุมมองที่ปราศจากอคติ รวมทั้งการสร้างความรู้ที่ก้าวไกลและเกิดการเรียนรู้ มีความละเอียดอ่อนในการวิเคราะห์ บูรณาการผสมผสานความคิด ทฤษฎีและจินตนาการที่ก้าวไกลมากไปกว่าโลกส่วนตัวของนักวิจัย เพราะนักวิจัยเป็นเครื่องมือในการวิจัย

9. เน้นความรู้ที่ก้าวไกล ความเข้าใจ (emphaty and insight) คือการที่ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ที่ให้ข้อมูล จนกระทั่งเกิดความรู้ความเข้าใจสภาพ ความรู้ ประสบการณ์และมุมมองของผู้ที่ให้ข้อมูล เข้าใจคำอธิบาย ความหมายและโลกของผู้ที่ให้ข้อมูลได้

10. วิธีการวิจัยมีความยืดหยุ่นสูง เพื่อการได้ข้อมูลที่แท้จริงและเพียงพอ

เทคนิควิธีการของการวิจัยเชิงคุณภาพ

นิตา ชูโต (2540); สุภางค์ จันทวานิช (2539); อมรวิรัช นาคทรพร (2539) ได้เสนอเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพไว้ ดังนี้

1. การเลือกสนาม

สนาม ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือปรากฏการณ์ที่เป็นจริงโดยธรรมชาติ เป็นสถานที่ที่นักวิจัยต้องเข้าไปทำการรวบรวมข้อมูล ในการคัดเลือกสนามในการวิจัยนั้นต้องคำนึงถึงว่าสนามนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ สามารถที่จะตอบปัญหาที่ต้องการได้หรือไม่ มีความเป็นไปได้ในแง่ของขนาดที่จะเข้าศึกษา คือต้องมีขนาดที่ไม่ใหญ่เกินไป และที่สุดคือความซับซ้อนของปรากฏการณ์สังคมที่เกิดขึ้น ซึ่งสนามในการวิจัยเชิงคุณภาพส่วนมากจะเน้นการศึกษาที่เกี่ยวกับ คน กลุ่มคน หรือองค์กรที่มีลักษณะบางประการเป็นที่สนใจของนักวิจัยเป็นการเฉพาะ จึงอาจเรียกได้ว่า การเลือกสนามเป็นการเลือกแบบมีวัตถุประสงค์เจาะจง โดยอาศัยลักษณะพื้นฐานร่วมกัน คือ

1. การมีกรอบของเหตุผล ธรรมชาติหรือทฤษฎีบางอย่างเป็นแนวนำในการเลือก
2. การคำนึงถึงความตรงและความเป็นตัวแทนของเรื่องหรือประเด็นที่ต้องการศึกษาค้นหรือ

เรียกว่า “เป็นการเลือกเพื่อสะท้อนความแปรปรวนสูงสุด” คือ สุดขั้ว สุดเข้มน สุดต่าง และสุดสำคัญ

2. วิธีการเข้าสู่สนามวิจัย

นักวิจัยมีวิธีการเข้าสู่สนามได้ 2 วิธี คือ การเข้าสู่สนามแบบเปิดเผย (overt) คือนักวิจัยมีการขออนุญาตเข้าไปเก็บข้อมูลในสนามโดยเปิดเผยสถานภาพว่าเป็นนักวิจัย เป็นวิธีการที่ง่ายที่จะได้ข้อมูลส่วนตัวที่นักวิจัยสนใจอย่างลึกซึ้ง ส่วนการเข้าสู่สนามแบบปกปิด (covert) นักวิจัยจะใช้เมื่อต้องการข้อมูลสนามแบบปิดต่อคนภายนอก

3. บทบาทของนักวิจัย

Adler and Adler (1987 อ้างถึงในนิศา ชูโต, 2540) ได้อธิบายบทบาทของนักวิจัยในสนามว่ามีรูปแบบต่าง ๆ กัน ดังนี้

1. สมาชิกแบบรอบนอก รูปแบบนี้นักวิจัยมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ กับสนามน้อยที่สุด แต่ยังมีฐานะเป็นคนในมากกว่าคนนอก เพราะนักวิจัยจะไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลักที่เป็นศูนย์กลางของสมาชิกในกลุ่มสังคมหรือสนามเท่านั้น

2. สมาชิกแบบร่วมบทบาท นักวิจัยจะเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นศูนย์กลางอย่างเต็มที่ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับ การยอมรับของสมาชิกในกลุ่มด้วยทำให้นักวิจัยได้ข้อมูลที่ดีซึ่งกว่าการเป็นสมาชิกภายนอก แต่ต้องระวังว่าต้องเป็นกลางและคืนตัวเสมอ

3. สมาชิกแบบเต็มตัว เป็นการเข้าไปร่วมในประสบการณ์อย่างจริงจัง ทั้งความคิด ความรู้สึก การกระทำ และความจงรักภักดีต่อกลุ่มที่ศึกษา แต่ผู้วิจัยต้องระวังความขัดแย้งของบทบาทที่จะส่งผลกระทบต่อผลการวิจัยด้วย

4. การสร้างสัมพันธภาพ (rapport) ในสนาม

เมื่อนักวิจัยได้รับอนุญาตเข้าไปในสนามแล้ว สิ่งสำคัญที่ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเกิดความราบรื่นและได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ ขึ้นอยู่กับการสร้างสัมพันธภาพที่ดี การปฏิบัติตนให้เข้ากับบรรยากาศของสนาม ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย กิริยา วาจา การประพฤติ การปฏิบัติตน ซึ่งไม่ควรจะมากหรือน้อย หรือเกินมาตรฐานของบุคคลในสนามที่ทำการศึกษา (นิตา ชูโต)

5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยเชิงคุณภาพส่วนมากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในสนาม คือวิธีการสังเกต วิธีการสัมภาษณ์ และวิธีการวิเคราะห์เอกสาร

5.1. การสังเกต

ศุภางค์ จันทวานิช กล่าวว่า การสังเกตที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพมี 2 แบบ คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) หรือบางครั้งเรียกว่า การสังเกตสนาม (field observation) หรือการสังเกตเชิงคุณภาพ (qualitative observation) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นักวิจัยเข้าไปร่วมใช้ชีวิตกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการร่วมกิจกรรมและพยายามให้คนในชุมชนนั้นยอมรับว่านักวิจัยมีสถานภาพเดียวกัน การสังเกตแบบนี้ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงแก่นักวิจัยควรระวังอคติของตนเองด้วย

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เป็นการสังเกตที่นักวิจัยไม่เข้าไปร่วมกิจกรรมของกลุ่มเท่านั้น ในขณะที่เก็บข้อมูล มักใช้เมื่อนักวิจัยไม่ต้องการให้ผู้ที่ถูกสังเกตรู้สึกถูกรบกวนจากนักวิจัย

อย่างไรก็ดี Morse (1995) ได้กล่าวถึงลักษณะของการสังเกต อันได้แก่

การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ (complete participation) คือการเข้าไปในสนามเสมือนเป็นสมาชิกโดยสมบูรณ์ แต่ปกปิดจุดประสงค์และบทบาทของคนในการสังเกต

การสังเกตแบบเป็นผู้มีส่วนร่วม (participant as observer) คือการเข้าไปในสนามเสมือนเป็นสมาชิกโดยสมบูรณ์ เปิดเผยจุดประสงค์และบทบาทของคนในการสังเกต

การสังเกตทั้ง 2 แบบนี้นักวิจัยควรระวังอคติต่อข้อมูลเพราะอาจเกิดการทับสมบทบาทของตนเองในสนามได้

ดังนั้นในการเลือกใช้วิธีการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและเพียงพอ นักวิจัยควรพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์จริงของสนามที่ศึกษา

5.2. การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์เป็นการซักถามหรือสนทนาตามที่ผู้วิจัยต้องการ ซึ่งเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลที่มีความยืดหยุ่น ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสอธิบายขยายความหรือซักถามคำถามเพิ่มเติมติดต่อกันให้ผู้ตอบเข้าใจ และที่สำคัญผู้สัมภาษณ์สามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ การสัมภาษณ์อาจแบ่งได้ ดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช)

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (structured interview or formal interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยเตรียมคำถามไว้แน่นอน มีทั้งคำถามที่ต้องการคำตอบเฉพาะเจาะจง และคำถามที่ตอบได้ตามความต้องการ คำตอบจะมีความสมบูรณ์และถูกต้องเมื่อผู้วิจัยมีการเตรียมตัวเป็นอย่างดี แต่ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไม่มีความลึกซึ้งและครอบคลุมเพียงพอ

2. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) เป็นวิธีการสัมภาษณ์ที่ใช้มากในการวิจัยเชิงคุณภาพ มักใช้ควบคู่กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สามารถตั้งคำถามขณะสัมภาษณ์ได้นอกเหนือจากแนวคำถามที่เตรียมไว้ แบ่งเป็น

1. การสัมภาษณ์โดยเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ
2. การสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจเฉพาะ หรือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

(indepth interview)

3. การตะล่อมกล่อมเกลา (probe)
4. การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informant interview)

6. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 การตรวจสอบข้อมูล

Denzin (1970 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช) ได้เสนอวิธีที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำมาวิเคราะห์ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) เป็นการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีตรวจสอบคือการสอบแหล่งของข้อมูล โดยพิจารณา แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล

การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) เป็นการตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนได้ข้อมูลแตกต่างกันอย่างไร โดยการใช้ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลหลายคน

การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (theory triangulation) เป็นการตรวจสอบว่า ถ้าผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมาน้อยเพียงใด แต่วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบนี้นักวิจัยจะดำเนินการได้ยากกว่าแบบอื่น ๆ

การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายในเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้การสังเกตควบคู่กับการสอบถามพร้อมทั้งการศึกษาเอกสารประกอบ เป็นต้น

6.2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะที่สำคัญคือ

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป

วิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป มี 3 แบบคือ การวิเคราะห์แบบอุปนัย การจำแนกชนิดของข้อมูล และการเปรียบเทียบข้อมูล (สุภาภรณ์ จันทวานิช)

การวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) คือ วิธีการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากอุปสรรคหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น

การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดของข้อมูล (typological analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด ๆ ที่ต่อเนื่องกัน

การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (constant comparison) คือ การใช้วิธีการเปรียบเทียบ โดยการนำข้อมูลมาเทียบเป็นปรากฏการณ์ที่เริ่มเป็นนามธรรมมากขึ้น

Lofland (1971 อ้างถึงใน นิศา ชูโต, 2540) ได้ให้กรอบการสังเกตเพื่อการรวบรวมข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยไว้ 6 หน่วย คือ

การกระทำ (acts) เป็นเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่ยาวนานหรือต่อเนื่อง

กิจกรรม (activities) เป็นเหตุการณ์หรือสถานการณ์ หรือขนบธรรมเนียม ประเพณีและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในลักษณะที่ต่อเนื่อง และมีความผูกพันกับบุคคลบางคนหรือบางกลุ่ม

ความหมาย (meanings) การที่บุคคลอธิบายหรือสื่อสารหรือให้ความหมายเกี่ยวกับการกระทำและหรือกิจกรรม อาจจะเป็นการให้ความหมายในลักษณะเกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน

ความสัมพันธ์ (relationship) เป็นความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลาย ๆ คน ในสังคมที่ศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (participation) การที่บุคคลมีความผูกพัน และเข้าร่วมกิจกรรม หรือมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

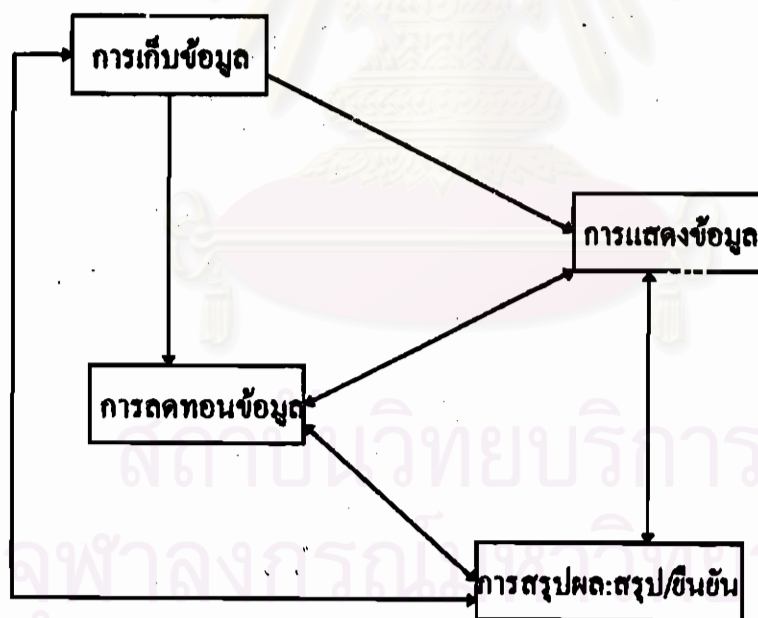
สภาพสังคม (setting) เป็นสถานการณ์ หรือสภาพการณ์ที่การกระทำหรือกิจกรรมที่ทำการศึกษาก่อเกิดอยู่

การแยกชนิดของสิ่งที่ต้องสังเกตเป็น 6 หน่วยนี้ ช่วยให้นักวิจัยตรวจสอบว่าได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลครบถ้วนหรือไม่ อย่างไรเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูลที่ต่อเนื่องและการวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างถูกต้องด้วย

กิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล

กิจกรรมในการวิเคราะห์นั้น ประกอบด้วย กิจกรรมการลดทอนขนาดและปริมาณของข้อมูล (data deduction) การเลือกข้อมูลเพื่อแสดงหลักฐาน (data display) และการสร้างข้อสรุปและทดสอบขึ้นชั้นผลสรุป (conclusion and verification) ดังแผนภาพ (Miles and Huberman, 1987 อ้างถึงใน นิตยา ชูโต, 2540)

แผนภาพที่ 2.1 กิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล

การลดทอนข้อมูล (data reduction)

การลดทอนข้อมูล หมายถึง กระบวนการ เลือกเฟ้นหาจุดที่น่าสนใจทำให้เข้าใจง่าย สรุปย่อ ปรับข้อมูลดิบ ที่เก็บจากสนาม แล้วนำมาสรุป ลงรหัส ทดสอบแนวคิด รวมเป็นกลุ่ม แบ่งเป็นส่วนเพื่อเขียนเป็นข้อสรุปชั่วคราวและแปลงข้อมูลจนสามารถรายงานได้

การแสดงผลข้อมูล (data display)

การแสดงผลข้อมูล หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์การคัดเลือกเฟ้นสรรหา ตัวอย่างข้อมูล หรือสารสนเทศไม่ว่าจะเป็นการสรุปจากระายงานการสังเกต คำพูดจากการสัมภาษณ์ หรือ การกระทำของตัวละคร เป็นหลักฐานในการลงข้อสรุปชั่วคราว ซึ่งการแสดงผลข้อมูลเชิงคุณภาพจะกระทำในรูปของการเขียนเล่าและเรียงตามเวลา

การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (conclusion and verification)

การสร้างข้อสรุปและการยืนยันผลสรุป หมายถึง การสังเคราะห์ข้อสรุปย่อย ๆ ในช่วงแรก ๆ เข้าด้วยกันเป็นบทสรุปและตรวจสอบยืนยันผลสรุปการวิจัยในช่วงสุดท้าย การพัฒนาข้อสรุปย่อย ๆ ไปสู่ข้อสรุปที่ใหญ่ ๆ เรื่อย ๆ ขึ้นไป ถือเป็นการพัฒนาทฤษฎีจากสภาพเฉพาะ ไปสู่ข้อสรุปทั่ว ๆ ไป หรือเป็นกระบวนการประมวลความคิดอันเกิดจากข้อมูลรูปธรรมสนามสู่ข้อมูลนามธรรมทฤษฎี (grounded theory) ตามวิธีการอุปนัย

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิรวัฒน์ วงษ์พรม (2533) ได้ศึกษาสภาพการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 พบว่า ครูในโรงเรียนประถมศึกษามีการแก้ปัญหาในชั้นเรียนโดยวิธีการทำงานวิจัยร้อยละ 38.8 เรื่องที่ทำวิจัยส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและให้ความสำคัญแก่การวางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูล รูปแบบการวิจัยที่นิยมใช้คือการวิจัยเชิงสำรวจ แหล่งวิชาการที่ใช้ศึกษา คือ ตำรา เอกสาร วารสาร ผู้ที่ให้คำปรึกษาในการวิจัยคือเพื่อนครู เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสังเกต และแบบบันทึกที่สร้างขึ้นเอง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือนักเรียน คำสถิติที่ใช้คือคำร้อยละ ครูที่ทำวิจัยส่วนใหญ่บันทึกผลการวิจัย งบประมาณที่ใช้ในการวิจัยเป็นงบประมาณส่วนตัว ช่วงเวลาที่ทำวิจัยเป็นช่วงที่ว่างจากการสอน ผลการวิจัยนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและสามารถแก้ได้ในระดับพอใช้ มีการเผยแพร่ผลการวิจัยน้อยและครูมีความต้องการความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ในระดับ

มาก โดยต้องการให้มีแหล่งความรู้ในระดับอำเภอที่รวบรวมเอกสาร ตำราการวิจัยในระดับมากที่สุด ความต้องการในการทำวิจัยในชั้นเรียนมีความแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการจัดสรรงบประมาณในการทำวิจัย ครูส่วนมากต้องการให้จัดสรรงบประมาณให้กับครูโดยตรง ไม่ควรผ่านทางโรงเรียน

วันทนา ชูช่วย (2533) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการทำวิจัยในโรงเรียนของครูมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาเหตุผลใจในการทำวิจัยและสาเหตุการไม่ทำงานวิจัยของครูมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร และศึกษาการทำวิจัยของครูมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2531 - 2532 โดยศึกษาถึงปัจจัยพื้นฐาน กระบวนการทำวิจัย ผลงานวิจัย การเผยแพร่และการนำไปใช้ แหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษาคือครูมัธยมที่ทำวิจัยทั้งหมด 37 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 27 โรงเรียน ส่วนครูมัธยมที่ไม่ทำวิจัยได้จากการสุ่มอย่างง่ายโรงเรียนละ 3 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 81 คน และศึกษาผลงานวิจัยทั้งหมด 9 เรื่อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ที่มีแนวคำถามและแบบวิเคราะห์งานวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า เหตุผลใจในการทำวิจัยของกลุ่มครูมัธยมศึกษาที่ทำการวิจัย ได้แก่ ประสบปัญหาในการทำงานที่โรงเรียนและต้องการข้อมูลที่เชื่อถือได้เพื่อนำมาพัฒนางานที่ปฏิบัติและได้รับการแต่งตั้งมอบหมายหรือได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารในการทำงานวิจัย สาเหตุการไม่ทำงานวิจัยของครู ได้แก่ การไม่มีเวลา ไม่มีความรู้ และประสบการณ์ในการทำวิจัย ไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการทำวิจัย การทำวิจัยของครูมัธยมศึกษาในช่วงปีการศึกษา 2531 - 2532 มีทั้งหมด 42 โครงการ ปัจจัยพื้นฐานในการทำวิจัยที่ครูมีความต้องการมากที่สุดได้แก่ การมีที่ปรึกษาในการทำวิจัย เวลาในการทำวิจัย แหล่งค้นคว้าข้อมูล การทำวิจัยของครูทั้ง 42 โครงการพบว่า ประสบความสำเร็จ 15 โครงการ อยู่ระหว่างการดำเนินการ 19 โครงการ และล้มเลิก 8 โครงการ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการหรือกระบวนการทำวิจัยสำเร็จคือ การมีบุคลากรในคณะวิจัยหรือผู้ช่วยวิจัยที่มีความรู้ด้านการวิจัย ผู้บริหารสนับสนุน ติดตามงาน ได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และการมีเวลาในการทำวิจัย ผลงานวิจัยที่ทำสำเร็จ มีลักษณะของรายงานการวิจัยส่วนใหญ่เป็นแบบย่อโดยเน้นเฉพาะผลการวิจัย มีลักษณะรายงานการวิจัยที่สมบูรณ์ 3 เรื่อง การเผยแพร่และการนำผลการวิจัยไปใช้ ส่วนใหญ่เผยแพร่ภายในโรงเรียน โดยการนำเสนอต่อผู้บริหาร และครูในโรงเรียน และผู้บริหารนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการเสนอปรับปรุงงานในโรงเรียน

พื่อน เปรมพันธุ์ (2534) ได้ศึกษาความต้องการการเสริมสมรรถภาพในการผลิตผลงานทางวิชาการของครูภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 5 ในด้านความรู้และวิธีการในการแต่งตำรา หนังสือเรียน หนังสือส่งเสริมการอ่าน เอกสารประกอบการสอน แบบฝึก การทำวิจัย บทความ และ การผลิตผลงานประเภทสื่อและสิ่งประดิษฐ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นครูที่สอนภาษาไทยในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 จำนวน 46 โรงเรียน โดยการส่งแบบสอบถามจำนวน 250 ฉบับ ไปยังกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัธยเทศคณิต และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางและความเรียง ผลการวิจัยพบว่า ครูภาษาไทยมีความต้องการเสริมสมรรถภาพในการผลิตผลงานทางวิชาการในการแต่งตำรา การแต่งหนังสือเรียน การแต่งหนังสือส่งเสริมการอ่าน การเขียนเอกสารประกอบการสอน การเขียนแบบฝึก การทำวิจัย การเขียนบทความ การผลิตสื่อและสิ่งประดิษฐ์ ทั้งในด้านความรู้และวิธีการ

เขวภา เจริญบุญ (2537) ได้ทำการศึกษารายการประกอบที่สัมพันธ์กับการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูในระดับมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูผู้สอนที่มีวุฒิปริญญาโทที่ เคยทำวิจัยในชั้นเรียนหลังจบการศึกษา จำนวน 52 คน และครูผู้สอนที่มีวุฒิปริญญาโทที่ไม่เคยทำวิจัยหลังจบการศึกษา จำนวน 52 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ พบว่า สภาพที่เคื้อต่อการทำวิจัยในชั้นเรียนได้แก่ ภาวะอื่นๆที่นอกเหนือจากการสอน ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการทำวิจัยในชั้นเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) และสาเหตุที่สำคัญที่ครูทำวิจัยในชั้นเรียน ได้แก่ (1) ความต้องการในการหาวิธีสอนที่จะทำให้นักเรียนสนใจและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น (2) เพื่อแก้ปัญหาและช่วยเหลือนักเรียนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียน (3) เพื่อทำผลงานอาจารย์ 3 (4) การให้การสนับสนุนของผู้บริหารในการทำวิจัยในชั้นเรียน และ (5) เพื่อนครูให้ความร่วมมือและร่วมทำวิจัยในชั้นเรียน

นันทวัน สวัสดิ์ภูมิ (2540) ได้ทำการศึกษาเส้นทางพัฒนาครูนักวิจัย : การวิจัยรายกรณีของครูดีเด่นระดับประถมศึกษา โดยมีครูดีเด่นระดับประถมศึกษาท่านหนึ่งเป็นกรณีศึกษา วิธีการศึกษารอบคลุมถึง การศึกษาอัตชีวประวัติ การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และวิธีการสัมภาษณ์ แล้วดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการตีความเพื่อสร้างข้อสรุป พบว่า เส้นทางพัฒนามาสู่การเป็นครูนักวิจัยของกรณีศึกษาเริ่มจากคุณลักษณะส่วนตัวที่เป็นคนที่ชอบใฝ่หาความรู้ ช่างคิด ชอบอ่าน ชอบเขียนและรักธรรมชาติ ลักษณะดังกล่าวพัฒนามาด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานในลักษณะของการสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์และตั้งสมมติฐาน ประสพการณ์ชีวิตและการทำงานอย่างบูรณาการในหน้าที่ครูที่รักเด็กและปรารถนาจะช่วยพัฒนา

คุณภาพชีวิตของเด็ก ส่งผลให้เกิดกระบวนการพัฒนามาสู่ครูนักวิจัยที่ใช้รูปแบบของการวิจัยที่เป็น การวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร ศึกษาเป็นรายกรณี การวิจัยพัฒนา โดยมีปัญหาการวิจัยมาจาก ปัญหาของนักเรียน โดยมุมมองโอกาสของการเรียนรู้คือมโนทัศน์เริ่มต้นที่สำคัญ การวิเคราะห์ ปัญหาซึ่งมีขอบข่ายจากการสังเกตนักเรียนแต่ละคนในวงกว้างไปสู่แนวคิดของการช่วยเหลือเด็ก เป็นรายบุคคล วัตถุประสงค์ของการทำวิจัยเป็นการพัฒนาการเรียนรู้อาษาไทยเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน และในอนาคต ด้วยวิธีการสอนอย่างหลากหลายและในลักษณะบูรณาการเพื่อให้เหมาะสมกับ สภาพและธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก ประโยชน์ของการวิจัยคือการพัฒนาให้นักเรียน พัฒนาตนเอง ให้สามารถพัฒนาการสอนนักเรียนให้ถูกต้องและสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นและส่งผลกระทบต่อการพัฒนา เพื่อนครู

ประกาศิต มีเหลือ (2540) ได้ทำการศึกษาสมรรถภาพของครูนักวิจัย เพื่อศึกษาว่า สมรรถภาพที่จำเป็นและองค์ประกอบของสมรรถภาพของครูนักวิจัย กรอบโครงสร้างและรายการ สมรรถภาพของครูนักวิจัยกำหนดจากเอกสาร และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบความ ถูกต้องเหมาะสมของโครงสร้างและรายการสำคัญของสมรรถภาพของครูนักวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 15 คน จากนั้นได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาสร้างแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็น ของครูนักวิจัยที่มีตำแหน่งทางวิชาการเป็นอาจารย์ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ จำนวน 348 คน ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ สกัดองค์ประกอบแบบ ภาพพจน์ และหมุนแกนองค์ประกอบแบบออโรคอนอลด้วยวิธีแวนแมกซ์ พบว่า ครูนักวิจัยมีความ เห็นว่าสมรรถภาพที่สำคัญและจำเป็นที่สุดในการทำงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนให้สำเร็จคือ มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนอย่างกว้างขวางลึกซึ้ง มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร มีความสามารถในการวินิจฉัยปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของนักเรียนได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง มีความซื่อสัตย์และซื่อตรงในทางวิชาการ เป็นนักอ่าน มีความละเอียดรอบคอบ ทำงานเป็นระบบ ใจ กว้าง รับฟังและเคารพความคิดเห็นทางวิชาการของผู้อื่น ศึกษาเอกสาร ตำราและสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับวิชาชีพครูอยู่เสมอ มีความคิดอิสระริเริ่มสร้างสรรค์และมีศรัทธาต่อการวิจัย และจากการ วิเคราะห์องค์ประกอบพบว่า สมรรถภาพที่สำคัญมี 7 องค์ประกอบคือ มีความรู้ความสามารถใน ระเบียบวิธีวิจัยและการดำเนินการวิจัย มีทักษะในการพัฒนาการเรียนการสอน มีจรรยาบรรณของ นักวิจัย มีบุคลิกภาพที่ดีและมีคุณธรรมของครู มีทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีความสามารถ ในการประเมินผลการเรียนการสอนและการใช้ข้อมูลข่าวสาร มีความสามารถในการวิเคราะห์และ สังเคราะห์ข้อความรู้ โดยทั้ง 7 องค์ประกอบร่วมกันอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 57.7

ปราวณี นุ่นน้อย (2540) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ประกอบการประเมินงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของการประเมินงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน และเพื่อพัฒนาและศึกษาคุณภาพขององค์ประกอบการประเมินงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการประเมินผลงานทางวิชาการ จำนวน 25 คน และใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 110 คน นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสถิติบรรยาย พบว่า (1) การประเมินงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนในปัจจุบันพิจารณาผลงานวิจัย 2 ด้านคือ คุณภาพ และประโยชน์ของงาน มีขั้นตอนการประเมิน 5 ขั้นตอน มีปัญหาที่เกิดขึ้นในการประเมิน คือการประเมินเน้นผลผลิต ขาดความชัดเจนในการอธิบายขององค์ประกอบการประเมิน ส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่แตกต่างกันระหว่างผู้ปฏิบัติงานกลุ่มต่าง ๆ และการประเมินในแต่ละขั้นตอนใช้เวลานาน (2) องค์ประกอบการประเมินงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนที่ได้พัฒนาขึ้น มี 7 องค์ประกอบ คือ คุณสมบัตินักวิจัย กระบวนการในการวิเคราะห์ปัญหา กระบวนการในการพัฒนาวัตกรรม ประโยชน์ของงานวิจัย กระบวนการตรวจสอบผลงานทางวิชาการ ความถูกต้องของเอกสารรายงานการวิจัย และคุณลักษณะที่สำคัญของงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

จากกรอบแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เป็นข้อมูลบ่งชี้ว่า ปัจจุบันครูหันมาให้ความสนใจกับการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนมากยิ่งขึ้น เพราะครูมองเห็นความสำคัญของการวิจัยที่สามารถนำกระบวนการและผลการวิจัยมาใช้พัฒนาตนเองและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าเมื่อครูนักวิจัยมีการปฏิบัติการวิจัยซึ่งเป็นการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนแล้ว กระบวนการและผลของการวิจัยมีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมการสอนของครูนักวิจัย ทั้งพฤติกรรมการสอนในฐานะของผู้บริหารจัดการชั้นเรียนและพฤติกรรมการสอนในฐานะของผู้มีสัมพันธภาพกับนักเรียนจากการเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน และศึกษาพฤติกรรมของครูที่สนับสนุนการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยพบว่ายังไม่มีผลการวิจัยที่เสนอข้อมูล (1) ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครูที่เกิดขึ้นจากกระบวนการและผลของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (2) ความรู้เกี่ยวกับลักษณะของพฤติกรรมของครูนักวิจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (3) ความรู้เกี่ยวกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่ครอบคลุมลักษณะของข้อมูล ในบริบทที่คล้ายคลึงกันและสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ได้ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบพหุกรณีศึกษาในการศึกษาสัมพันธภาพของกระบวนการและผลของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนกับ

พฤติกรรมการสอนของครู เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและมีประโยชน์ต่อการนำข้อมูลการวิจัยไปใช้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย